

заведений. Пропедевтичний етап включає розробку рекомендацій для оптимізації процесу навчання в умовах взаємодії різних культур, що представляється важливим з точки зору практики преподавання в сучасній вищій школі.

В статті акцентується увага на специфіці професійної підготовки іноземних студентів вузів. Розглядаються необхідні умови успішності впровадження педагогічного супроводження професійної підготовки іноземних студентів: наявність двох кураторів, створення індивідуальних освітніх траєкторій (ИОТ) та індивідуальних освітніх маршрутів (ИОМ).

Ключові слова: технологія педагогічного супроводження, пропедевтичний етап, іноземні студенти, адаптація, індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальний освітній маршрут.

SEMENENKO I. E. Propaedeutic phase of the technology of pedagogical support of professional training of foreign students in higher technical educational institutions.

Propaedeutic phase of the technology of pedagogical support of professional training of foreign students in higher technical educational institutions is considered. Propaedeutic phase includes the development of recommendations on the optimization of the learning process in terms of the interaction of different cultures that appears important for the practice of teaching in modern higher school. The article focuses on the specifics of professional training of foreign students in higher technical educational institutions. The following conditions that are necessary for successful implementation of the pedagogical support of professional training of foreign students are considered: the presence of two curators, the usage of individual educational trajectories (IET) and individual educational routes (IER).

Keywords: technology of pedagogical support, propaedeutic phase, foreign students, adaptation, individual educational trajectory, individual educational route.

УДК 37.011:001.4

Скрипченко І. Т.

ОСНОВНІ ДЕФІНІЦІЇ В ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОМУ ТУРИЗМІ

У статті на основі аналізу та узагальнення нормативних документів і методичних розробок розглядається термінологічний апарат дитячо-юнацького туризму. Проаналізовано розвиток туристської термінології в Україні. Показано, що фахівці застосовують найрізноманітніші терміни і поняття з туризму. У дитячо-юнацькому туризмі застосовують як загальноприйняті терміни, так і ті, що є специфічними для цього різновиду туризму. Це такі поняття як “дитячо-юнацький туризм”, “похід”, “ступеневі походи”, “не категорійні походи”, “змагання”, “туристичний маршрут”, “технічний маршрут”, “маркований маршрут”, “екскурсія” та ін. Сучасні умови потребують проведення подальших наукових досліджень щодо обґрунтування єдиного тлумачення професійних термінів, що є необхідним для використання в законодавчих актах та при підготовці фахівців з туризму.

Ключові слова: дитячо-юнацький туризм, термінологія, похід, змагання, туристичний маршрут, екскурсія.

Проблемам визначення термінів та понять у туризмі останнім часом приділяється значна увага. Це пов'язано з тим, що в Указі Президента України від 21.02.2007 р. “Про заходи щодо розвитку туризму і курортів України”, постанові Кабінету Міністрів України “Про державну програму розвитку туризму на 2002–2010 рр.” поставлено завдання наукового обґрунтування туризму. Термінологічний апарат у туризмі ще не достатньо визначений і постійно змінюється. Невизначеність та неоднозначне тлумачення дефініцій у туризмі викликає плутанину у фахівців, які повинні створювати законодавчі акти та готувати майбутніх фахівців з туризму.

В Україні проблематикою понять прямо або опосередковано опікувалися багато фахівців, зокрема у міжнародному туризмі – М. П. Мальська, Ж. А. Богданова, Г. М. Дроздова, Е. В. Щепанський; сільському туризмі – Н. М. Кравець; екологічному – Г. О. Сорокіна, О. Дутчак, А. А. Терехух; дитячому туризмі – О. В. Колотуха, Л. В. Мальцева, Н. Д. Свірідова, М. Д. Зубалій; спортивному туризмі – С. П. Фокін, Ю. В. Щур, Ю. А. Грабовський, О. В. Скалій, Т. В. Скалій, П. Коваль та інші. Її вирішенням займалися відомі зарубіжні автори В. М. Куліков, М. В. Соколова, І. В. Зорін, В. А. Квартальнов, М. Б. Біржаков, Н. В. Романова та інші.

Л. В. Мальцева [10] стверджує, що у науковій філософській та психолого-педагогічній літературі однією з ключових тем є проблема понять. Така постійна увага пояснюється їх вагомістю в засвоєнні системи знань основ науки. Для оволодіння ними потрібні теоретичні надбання цих наук, які віддзеркалюються в поняттях, методика викладання навчального предмета, навчальні програми та підручники. Тільки за таких умов можна гарантувати якісні знання. Аналіз науково-педагогічної і туристської літератури, словників, нормативних документів з туризму засвідчує, що понятійний апарат дитячо-юнацького туризму ще не достатньо визначений.

Мета статті – на основі аналізу та узагальнення нормативних документів і методичних розробок розглянути термінологічний апарат дитячо-юнацького туризму.

Дитячо-юнацький туризм є важливою складовою загальнодержавної системи фізичної культури і спорту. Дитячо-юнацький туризм – це вид туристичної діяльності, спрямований на задоволення оздоровчих, спортивних та пізнавальних потреб дітей і молоді поза місцем їх постійного проживання та навчання [6]. Він покликаний виховувати молоде покоління засобами туристичної краєзнавчої діяльності, формувати всебічно розвинену особистість. Основними видами дитячого та молодіжного туризму є екскурсія, спортивний туризм, оздоровлення та відпочинок у таборах санаторно-курортних закладах, освітні, ділові та заохочувальні тури для талановитих підлітків, переможців творчих конкурсів, олімпіад.

Виступаючи складовою туристської галузі країни, дитячо-юнацький туризм в Україні насамперед покликаний вирішувати важливі соціальні завдання, пов'язані з вихованням, оздоровленням та освітою нового покоління засобами туристсько-краєзнавчої діяльності, а саме:

- отримання нових знань;
- фізичне оздоровлення та профілактика захворювань;
- орієнтація молодого покоління на здоровий спосіб життя, формування активної життєвої позиції;
- розвиток кращих моральних людських якостей та відносин;
- підготовка підлітків до служби у лавах армії, до навчання у вищих навчальних закладах військового типу;
- екологічне виховання, виховання свідомого ставлення до природи нашої країни [9].

Як відзначає М. Д. Зубалій [3], поняття дитячо-юнацького туризму почали застосовувати лише на початку XXI століття у туристсько-краєзнавчій роботі, що було пов'язано з початком підготовки спеціалістів з туристської та краєзнавчої роботи у педагогічних інститутах та університетах України.

Подальшого розвитку отримала туристська термінологія в “Правилах проведення туристських походів, експедицій та екскурсій з учнівською та студентською молоддю України”, затверджених наказами Міністерства освіти України № 52 від 3 березня 1993 року та № 96 від 6 квітня 1999 року. В текстах “Правил” вживаються терміни “туристська група”, “туристський похід”, “види туризму”, “група туристів”, “туристська подорож”, “туристсько-екскурсійний заклад”, “туристсько-краєзнавчий гурток”, “туристсько-спортивна подорож”, “туристсько-екскурсійна поїздка”, “спортивні туристські походи”, “туристсько-спортивна експедиція” та інше. Продовжено розвиток туристської термінології в останніх “Правилах”, затверджених наказом Міністерства освіти України № 237 від 24 березня 2006 року [14]. В них вживаються такі терміни, як “техніка туризму”, “туристський спортивний маршрут”, “туристська подорож”, “туристське багатоборство”, “спортивний туристський похід”, “спортивний туризм”, “класифікація туристських спортивних маршрутів” та інше.

З розвитком в Україні центрів туризму і краєзнавства та станцій юних туристів у 1998–2006 роках у системі позашкільної освіти стали популярними терміни “дитячо-юнацький туризм”, “станція юних туристів”, “туристсько-краєзнавча експедиція”, “туристсько-краєзнавчий профіль” тощо.

В сучасному законі України “Про туризм” та Державній програмі розвитку туризму на 2002–2010 роки, схваленій Кабінетом Міністрів України 26 квітня 2002 року, взагалі майже немає визначень, пов'язаних з дитячо-

юнацьким туризмом. Так, у Законі України “Про туризм” у ст. 1 визначено, що “туризм – тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без зайняття оплачуваною діяльністю; турист (мандрівник) – особа, яка здійснює подорож по Україні або в іншу країну з різною, не забороненою законом країни перебування, метою на термін від 24 годин до шести місяців, без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності...”. Законом визначено внутрішній і міжнародний туризм, а також види туризму: дитячий, молодіжний, сімейний, для осіб похилого віку, для інвалідів, культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, підводний, гірський, пригодницький, мисливський, автомобільний, самодіяльний тощо [1].

У “Модельному законі про дитячий та юнацький туризм” надано таке визначення дитячого та юнацького туризму – це засіб гармонійного розвитку дітей (осіб, віком до 14 років), дівчат та юнаків (осіб, віком до 18 років), що реалізується у формі відпочинку та загальнокорисної діяльності, характерними структурними компонентами якого є похід, подорож (мандрівка), екскурсія.

Н. В. Романова [18] вважає, що під дитячо-юнацьким туризмом слід розуміти тимчасові виїзди (подорожі) дітей і підлітків з метою відпочинку, навчання, участі в різних заходах, оздоровлення, що організовані спеціалізованими підприємствами, які забезпечують комплекс специфічних послуг.

Л. В. Мальцева [10] визначає дитячий туризм як туристичну діяльність школярів, що виходить за рамки навчальних програм та яка організовується школою або позашкільними туристичними установами з метою забезпечення доцільного використання їх позаурочного часу.

Визначення поняттю “дитячий туризм” дає О. О. Остапеч – “...це засіб гармонійного розвитку підлітків, який реалізується у формі відпочинку та суспільно корисної діяльності” [12]. Це визначення вказує на те, що в дитячому туризмі повинні інтегруватися усі складові виховання, пізнання та оздоровлення.

В. А. Квартальнов [4] дає трохи інше визначення поняттю “дитячий туризм” і тлумачить його як важливий спосіб передачі новому поколінню накопиченого людством життєвого досвіду і матеріально-культурної спадщини, формування ціннісних орієнтацій, морального оздоровлення та культурного розвитку нації.

Н. Д. Свірідова, Д. В. Чертовська [16] вважають, що дитячий туризм – активний вид відпочинку, призначений для дітей, з метою розширення світогляду і збагачення духовного життя підлітків. Автори відзначають, що під дитячим туризмом розуміють теорію і практику різного роду походів, сходження на гори і подорожі з метою спортивного суперництва, активного

відпочинку, освіти і виховання.

О. О. Колеснік [8] визначила, що згідно з класифікаційними ознаками дитячо-юнацький туризм може бути за напрямком – внутрішнім та міжнародним; за метою діяльності – комерційним і некомерційним; за джерелами фінансування – за кошти туристів та за рахунок соц. фондів; за способом організації – організований та неорганізований; за віком – дитячий та молодіжний; за метою відпочинку – спортивний, пізнавальний, екскурсійний; за кількістю учасників подорожі – груповий; за способом пересування – пішохідний, гірський, автобусний, залізничний, велотуризм.

У дитячо-юнацькому туризмі школярі можуть подорожувати по-різному, використовуючи:

- екскурсії по цікавих місцях свого краю та в інші міста;
- нескладні одно- і дводенні походи (пізнавальні, навчальні, тренувальні);
- багатоденні походи та експедиції (спортивні, наукові, спелеологічні, археологічні) [13].

Головною формою дитячо-юнацького туризму є мандрівка або похід. Історично склалося, що туристські мандрівки для виконання розрядів з видів туризму називалися походом. Тому в практиці і теорії дитячо-юнацького туризму використовують визначення спортивної мандрівки саме як походу. Без походу взагалі неможливо вести розмову про дитячо-юнацький туризм. У цьому випадку це лише окремі форми туристсько-спортивної і туристсько-краєзнавчої діяльності, такі, наприклад, як змагання з окремих видів техніки туризму або екскурсії.

Так, у “Правилах” [14] поняття “походи” визначається як “подорож організованої групи учнівської та студентської молоді з використанням активних форм пересування за визначеним маршрутом, під час проходження якого можливе подолання природних перешкод: перевалів, порогів, печер тощо різних категорій та ступенів складності.

Відомі тлумачні словники (за редакцією С. І. Ожегова та Т. Ф. Єфремової) визначають похід як “подорож, перехід, спільний рух групи осіб, організованого загону з якою-небудь певною метою”. В такому розумінні термін “похід” практично не відрізняється за змістом від терміна “подорож”. При цьому серед різноманітних видів подорожей визначенням “похід” виділяється лише різновид “організованих” подорожей, в яких обов’язково бере участь “група осіб”.

Очевидно, що цілями подорожі організованих груп осіб повинні бути туристські цілі, а саме: рекреаційні, спортивні, ділові, ностальгічні тощо. На нашу думку, термін “туристський похід” визначається як коротка за тривалістю подорож (у більшості випадків від 2-х до 30-ти днів) з активними способами пересування (пішки, на лижах, на велосипеді, на гребних судах)

по всьому маршруту з рекреаційними і спортивними цілями. Таким чином, похід – це всього лише окремий різновид туристських подорожей.

Для визначення головних та допоміжних форм дитячо-юнацького туризму необхідно вибрати критерії цих форм. У спортивному дитячо-юнацькому туризмі за визначенням мети її діяльності головним є досягнення туристами високих спортивних результатів та виконання спортивних розрядів. За цими критеріями головними формами є спортивні туристські походи і змагання з техніки спортивного туризму.

Спортивний похід – це подорож з використанням активних способів пересування туристів, з подоланням природних перешкод, за визначеним маршрутом, у визначений термін, на технічних засобах чи без них; зі спортивною або інтегрованою метою, які проводяться силами і засобами самих учасників або спеціалізованими організаціями з видів туризму, що входять у Перелік класифікованих спортивних маршрутів України. Підсумком спортивного походу є отримання учасниками розряду з видів спортивного туризму.

Так, Постановою виконкому Федерації спортивного туризму України від 25.03.2012 р. було затверджено Положення про значок “Юний турист України”. У “Положенні” зазначається, що значок “Юний турист України” запроваджується з метою популяризації та пропаганди спортивного туризму, сприяння поширенню здорового способу життя, формування патріотизму, любові до своєї Батьківщини, рідної землі, а також заохочення юних туристів до оволодіння туристськими вміннями та знаннями.

Значком “Юний турист України” нагороджуються юні туристи віком від 8 до 16 років, які виконали такі вимоги:

– протягом одного року взяли участь не менше ніж у трьох походах, з яких один – не менше ніж дводенний з ночівлею в польових умовах, загальною протяжністю не менше 45 км пішки, на лижах чи на плавзасобах або 75 км на велосипеді. При виконанні нормативу на лижах організація ночівлі в польових умовах не вимагається;

– оволоділи первинними туристськими знаннями та вміннями (вміти орієнтуватися на місцевості за місцевими орієнтирами, за картою, користуватися компасом, рухатися за азимутом, долати природні перешкоди, характерні для не категорійних походів в обраному виді туризму; вміти визначати необхідне спорядження для участі в одно-триденному поході залежно від його тривалості, сезону, засобу пересування; вміти самостійно обрати місце для привалу, біваку, розпалювати вогнище, готувати їжу в похідних умовах; знати правила поведінки в поході та вміти надавати першу долікарняну допомогу постраждалому).

До туристичних подорожей з учнівською і студентською молоддю належать спортивні туристські походи, експедиції і екскурсії.

Походи поділяються на:

- походи вихідного дня (одноденні, до 20 км);
- ступеневі походи (I ступеня, II ступеня, III ступеня складності);
- категорійні походи (I категорія, II категорія, III категорія, IV категорія, V категорія, VI категорія складності і дослідницька експедиція).

Походи залежно від території, по якій вони проводяться, поділяються на місцеві і дальні. До місцевих належать походи, що проводяться в межах області, в якій проживають учасники подорожі. Усі інші походи та експедиції відносяться до дальніх [14].

Щоб взяти участь у туристському спортивному поході різних категорій складності, учні повинні досягти певного віку. Крім цього правилами передбачено різні вікові категорії з видів туризму.

Учнівські групи, які підібрані з учнів молодших за 18 років, мають право брати участь у спортивних походах не вище III категорії складності.

В останнє десятиріччя в спортивному туризмі стали популярними туристські спортивні змагання. Виникли вони як активні форми підготовки туристів до майбутніх походів. На початку 90-х років минулого століття, у зв'язку з розпадом системи профспілкового, самодіяльного туризму в Україні, можливість участі туристів у спортивних туристських походах різко зменшилася [19]. Протягом декількох років в Україні не було проведено походів вищої категорії складності, тому частина туристів почала активно брати участь у змаганнях з техніки туризму. Для виконання вищих розрядів з техніки спортивного туризму не потрібні умови, які необхідні для виконання розрядів на чемпіонатах зі спортивних походів. Стати майстром спорту з техніки спортивного туризму можливо набагато швидше, ніж зі спортивних походів. Зараз туристські спортивні змагання проводяться з двох видів:

1) змагання з техніки спортивного туризму – проходження визначеної дистанції за видами туризму з подоланням природних чи штучних перешкод та виконанням спеціальних туристських завдань. Метою проведення цих змагань є підвищення технічної та тактичної майстерності учасників, забезпечення безпеки майбутніх спортивних туристських походів, виявлення найсильніших команд та учасників, виконання спортивних розрядів;

2) змагання туристських спортивних походів полягають у командному проходженні туристського маршруту визначеної довжини з подоланням природних перешкод (перевалів, порогів тощо) різної категорії складності за нормативний час. Метою участі в змаганнях є перемога та виконання спортивних розрядів. Формою організації є чемпіонати.

Теоретичний аналіз нормативних документів дає змогу запропонувати визначення деяких дефініцій дитячо-юнацького туризму, таких як

“туристичний маршрут”, “технічний маршрут”, “маркований маршрут”.

Згідно з чинною в Україні нормативною документацією “туристичний маршрут” визначається як попередньо намічений шлях туристичної подорожі (екскурсії, походу), що характеризується визначеним напрямком пересування туристів через географічні пункти.

Однак існують і деякі варіації цього поняття. Так Н. Савіна [15] використовує у своїй роботі термін “екскурсійно-туристський маршрут”, однак не наводить його визначення, натомість виокремлює у його структурі поняття “туристський маршрут” та “маршрут екскурсії”. Так, на думку авторки, туристський маршрут – це заздалегідь спланована траса пересування туриста протягом визначеного проміжку часу з метою надання йому передбачених програмою послуг, а маршрут екскурсії – це шлях руху екскурсійної групи, пов’язаний з процесом показу об’єктів.

С. М. Кобзова [7] звертає увагу на зміст дефініції “туристичний маршрут”, який серед науковців і практиків туристичної галузі частіше розглядається як “напрямок переміщення туристів”. Зазначеної думки дотримуються українські фахівці – В. Кифяк, О. Любіцева та Г. Михайліченко [5; 11].

Л. Лук’янова не дає визначення поняттю “туристський маршрут”, однак наводить його класифікацію за змістом: туристська подорож, похід, екскурсія. Однак ми вважаємо, що наведена класифікація повністю розкриває авторський погляд на сутнісну характеристику туристського маршруту.

В енциклопедичному словнику-довіднику з туризму “туристський маршрут” визначають, як заздалегідь спланований шлях переміщення туристів по географічних точках протягом певного періоду часу з метою одержання передбачених програмою обслуговування і додаткових туристсько-екскурсійних послуг.

На думку М. Борушак, “маршрут складається з місць або об’єктів, що пов’язані головною ідеєю, поєднаних між собою прокладеним, зазвичай розміченим шляхом, а також із різного роду туристичної інфраструктури, що розміщена вздовж шляху”.

С. М. Кобзова [7] трактує поняття “регіональний туристський маршрут” як попередньо намічений шлях туристичної подорожі в умовах певного регіону, що характеризується запланованим порядком пересування туристів через географічні пункти протягом визначеного проміжку часу з метою надання їм передбачених програмою послуг.

Поняття “технічний маршрут” належить як до проведення навчально-спортивних походів, так і до проведення очних змагань у спортивному туризмі у формі двоєборства (змагання на спортивному та технічному маршрутах). Протяжність технічних маршрутів скорочена, порівняно зі

звичайними маршрутами цієї категорії складності, зате технічна складність може бути навіть трохи вище або повністю відповідати походу цієї категорії складності.

“Маркований маршрут” – це позначений на місцевості (або на карті) маршрут багаторазового використання, спеціально облаштований для цілей навчання туристської техніки. На навчальному маркованому маршруті місця організації бівачу і проведення навчальних занять заздалегідь визначено і підготовлено. Наприклад, на такому маршруті визначено і підготовлено з погляду безпеки та ефективного навчання місця переправ через водні перешкоди, схили для відпрацювання техніки пересування і техніки страхівки тощо.

В дитячо-юнацькому туризмі є ступеневі або некатегорійні походи та туристські табори.

Ступеневі походи – це фундамент майбутніх спортивних походів, підвалини туристського досвіду, найбільш масові та доступні форми спортивного та спортивно-оздоровчого туризму.

До некатегорійних туристсько-спортивних походів належать походи, що мають складність, протяжність і тривалість, меншу від встановленої для маршрутів I категорії складності.

Туристські табори – тимчасові або постійно діючі бази, які використовуються з метою удосконалення туристських знань, умінь та навичок, активного відпочинку, рекреації, для підготовки туристів до походів та змагань.

До допоміжних форм можливо віднести такі форми дитячо-юнацького туризму:

– прогулянки – доступна і короткочасна форма туризму, прогулянки проводяться з пізнавальною чи оздоровчою метою;

– туристські зльоти – найбільш масові туристські змагання. В програму зльоту включають декілька змагань з різних видів туризму та різноманітні творчі конкурси;

– експедиція – це подорож, яка проводиться з учнівською та студентською молоддю з метою вивчення історії рідного краю, довкілля, явищ соціального життя, світової цивілізації, географічних, етнографічних, історичних об'єктів та їх дослідження з використанням технічних засобів пересування або ж без них. Під час проведення експедиції можливе подолання природних перешкод (перевалів, порогів, печер тощо);

– екскурсії – це колективне відвідування учнівською та студентською молоддю визначних місць з освітньою, навчально-виховною, науковою чи розважальною метою.

Розглянемо кілька формулювань терміну “екскурсія”, які були опубліковані в різних виданнях. Перше з них виглядає так: “Екскурсія – це

прогулянка, що ставить своїм завданням вивчення певної теми на конкретному матеріалі, доступному спогляданню” (М. П. Анциферов, 1923).

Екскурсионіст Л. Бархаш вважав, що екскурсія – це наочний метод отримання певних знань, виховання шляхом відвідувань певних об’єктів (музей, завод тощо) за задалегідь розробленою темою із спеціальним керівником (екскурсоводом) [11].

В останніх публікаціях находимо таке визначення: “Екскурсія – особлива форма навчальної та позанавчальної роботи, в якій здійснюється спільна діяльність вчителя-екскурсовода і керованих ним школярів-екскурсантів в процесі вивчення явищ дійсності, які спостерігаються в природних умовах (завод, пам’ятники історії та культури, пам’ятні місця, природа та ін.) або в спеціально створених сховищах колекцій (музей, виставка)”.

Розглянемо тлумачення терміну “екскурсія”, що подані в різних словниках та енциклопедіях. Найперше (1882 р.) тлумачення цьому терміну дає В. Даль: “Екскурсія – проходка, прогулянка, вихід на пошук чогось, для збирання трав і пр.”. У Малій радянській енциклопедії (1931 р, Т.10, с.195) термін розкритий таким чином: “Екскурсія – колективне відвідування будь-якої місцевості, промислових підприємств, радгоспів, музеїв та ін., переважно з науковою або освітньою метою”.

Докладне пояснення терміну “екскурсія” дає Велика радянська енциклопедія (1933 р., Т. 63, с. 316): “один з видів масової культурно-освітньої, агітаційної та навчальної роботи, що має на меті розширення і поглиблення знань молодого покоління ...”.

У тлумачному словнику російської мови (під керівництвом Л. Н. Ушакова, 1940 р.) слово “екскурсія” пояснюється як “колективна поїздка або прогулянка з науково-освітньої або розважальною метою”.

У Малій радянській енциклопедії (1960 р., Т. 10, с. 770) сказано, що “екскурсія – колективна поїздка або похід у визначні місця з науковою, загальноосвітньою або культурно-освітньою метою”.

У Великій радянській енциклопедії (1978 р, Т. 29, с. 63) подається таке визначення: “Екскурсія – відвідування визначних чим-небудь об’єктів (пам’ятники культури, музеї, підприємства, місцевість тощо), форма і метод набуття знань. Проводиться, як правило, колективно під керівництвом фахівця-екскурсовода”. Інші тлумачення пізнішого часу не відрізняються оригінальністю і нічого не додають до раніше зроблених характеристик.

У наведених визначеннях екскурсії можна виявити деякі розбіжності. З роками відбувається ускладнення завдань. Перед екскурсіями ставляться інші цілі, змінюються форми їх проведення. При цьому яскравіше проявляють себе особливості екскурсії, її відмінності від інших форм культурно-просвітницької роботи. Водночас окремі вчені обмежують

визначення екскурсії вужчими рамками.

У деяких словниках, наприклад в Короткому педагогічному словнику (1989 р., с. 300-310) і методичних посібниках, екскурсія розглядається як одна з форм наочного навчання, навчально-виховної роботи. При цьому підкреслюється значення тільки однієї зі сторін, а саме те, що екскурсії переносять процес навчання в умови спостереження предметів (об'єктів), що знаходяться в навколишньому середовищі або виставлених у музеї.

У короткій формі суть екскурсії Б. В. Ємельянов визначає так: екскурсія – сума знань, у специфічній формі повідомляються групі людей, і певна система дій з їх передачі [2].

В енциклопедичному словнику-довіднику з туризму надається найбільш повне тлумачення поняттю “екскурсія”: 1) туристська послуга, що забезпечує задоволення духовних, естетичних, інформаційних потреб туристів; 2) процес наочного пізнання навколишнього світу: особливостей природи, сучасних та історичних ситуацій, елементів побуту, пам'яток певного міста чи регіону – заздалегідь обраних об'єктів, що вивчаються на місці їхнього розташування; 3) тематичний маршрут з метою відвідування визначних об'єктів і місцевостей [17].

Висновки. Отже, вивчення літературних джерел та наукових праць, державних рішень та наказів щодо розвитку туризму в Україні засвідчує, що в них застосовувалися найрізноманітніші терміни і поняття з туризму. У дитячо-юнацькому туризмі застосовують як загальноприйняті терміни, так і ті, що є специфічними для цього різновиду туризму. Сучасні умови потребують проведення подальших наукових досліджень та підготовки навчально-методичних посібників та словників з дитячо-юнацького туризму для вищих та середніх загальноосвітніх навчальних закладів, позашкільної освіти.

Використана література:

1. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95 – ВР із змінами і доповненнями у Законах України № № 1276-VI, 2468 -, 2608 -, 3674 -, 4385 -, 5316 // Відомості Верховної Ради України, 1995,2001, 2004, 2007 2009, 2010, 2011, 2012.
2. *Емельянов Б. В.* Экскурсоведение / Б. В. Емельянов. – М. : Советский спорт, 2007. – 216 с.
3. *Зубалій М. Д.* Сучасна характеристика термінології і змісту туристської роботи / М. Д. Зубалій // Збірник наукових праць “Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді”. – Вип. 16. – Кн. 2. – Режим доступу : http://lib.iitta.gov.ua/2820/1/Zubal%D1%96y_14.pdf
4. *Квартальнов В. А.* Теория и практика туризма : уч. пособие для вузов / В. А. Квартальнов. – М. : Физкультура и спорт, 2003. – 672 с.
5. *Кифяк В. Ф.* Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с
6. *Кілінська К.* Теоретичні та прикладні аспекти рекреаційного природокористування в Україні : монографія / К. Кілінська, В. Руденко, Н. Аніпко, Н. Андрусяк, Н. Коновалова та ін. – Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010. – 250 с.

7. Кобзова С. М. Поняття “туристичний регіон”, “регіональний туризм” та “туристський маршрут” у сучасному науковому дискурсі / С. М. Кобзова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 16 (203). – С. 24-31.
8. Колесник О. О. Формування класифікаційних ознак туризму в системі економічних аспектів розвитку суспільства / О. О. Колесник // Вісник ЖДТУ. – № 1 (47). – С. 171-175.
9. Колотуха О. В. Дитячо-юнацький туризм в Україні як специфічна територіальна рекреаційна система / О. В. Колотуха // Культура народів Причорномор'я. – 2002. – № 36. – С. 283-288.
10. Мальцева Л. В. Понятійний апарат як базовий компонент теоретичної підготовки фахівців сфери туризму / Л. В. Мальцева // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – 2009. – № 10 (173). – С. 34-38.
11. Михайліченко Г. І. Практика організації туристичних подорожей : [навч. посіб.] / Г. І. Михайліченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 156 с.
12. Остапець А. А. Педагогика туристско-краеведческой работы в школе / А. А. Остапець. – М. : Педагогика, 1985. – 104 с.
13. Пангелов Б. П. Організація та проведення туристско-краєзнавчих подорожей: навчальний посібник / Б. П. Пангелов. – Київ : Академ-видав, 2010. – 248 с.
14. Правила проведення туристсько-краєзнавчих походів, експедицій, екскурсій з учнівською молоддю закладів освіти України (Наказ Міністерства освіти і науки України № 237 від 24.03.2006 року).
15. Савина Н. В. Экскурсоведение : учеб. пособие / Н. В. Савина, З. М. Горбылева. – Мн. : БГЭУ, 2004. – 335 с.
16. Свірідова Н. Д. Аналіз сутності основних дефініцій дитячого туризму / Н. Д. Свірідова, Д. В. Чертовська // Наукові вісті Далівського університету – Луганськ : СХУ ім. В. Даля – 2012. – № 6. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Nvdu/2012_7/12sndddt.pdf
17. Смолій В. А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух, передмова В. М. Литвина. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2006. – 372 с.
18. Туризм в меняющемся мире / под ред. Н. А. Восколович – М. : Экономический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова. – Москва ; Рыбинск : Офис 2000, 2010. – 142 с.
19. Фокін С. П. Туризм: питання термінологічного апарату / С. П. Фокін // Формування стратегії сталого розвитку курортів в Україні: матеріали Всеукраїнського “круглого столу”, Київ 26 червня 2007 р. – Сімферополь : ВАТ “Сімферопольська міська друкарня” (СГТ), 2007. – С. 127-134.

References:

1. Pro turizm : Zakon Ukrainy vid 15 veresnia 1995 r. № 324/95 – VR iz zminamy i dopovnenniamy u Zakonakh Ukrainy № № 1276-VI, 2468 -, 2608 -, 3674 - , 4385 -, 5316 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1995,2001, 2004, 2007 2009, 2010, 2011, 2012.
2. Yemelyanov B. V. Ekskursovedenie / B. V. Yemelyanov. – М. : Sovetskiy sport, 2007. – 216 s.
3. Zubalii M. D. Suchasna kharakterystyka terminolohii i zmistu turystskoi roboty / M. D. Zubalii // Zbirnyk naukovykh prats “Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi”. – Vyp. 16. – Kn. 2. – Rezhym dostupu : http://lib.iitta.gov.ua/2820/1/Zubal%D1%96y_14.pdf
4. Kvartalnov V. A. Teoriya i praktika turizma : uch. posobie dlya vuzov / V. A. Kvartalnov. – М. : Fizkultura i sport, 2003. – 672 s.
5. Kyfiak V. F. Orhanizatsiia turystychnoi diialnosti v Ukraini / V. F. Kyfiak. – Chernivtsi : Knyhy-KhKhI, 2003. – 300 s
6. Kilinska K. Teoretychni ta prykladni aspekty rekreatsiinoho pryrodokorystuvannia v Ukraini : monohrafiia / K. Kilinska, V. Rudenko, N. Anipko, N. Andrusiak, N. Konovalova ta in. – Chernivtsi : Chernivetskiy natsionalnyi universytet imeni Yurii Fedkovycha, 2010. – 250 s.
7. Kobzova S. M. Poniattia “turystychnyi rehion”, “rehionalnyi turizm” ta “turystskiy marshrut” u suchasnomu naukovomu dyskursi / S. M. Kobzova // Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. – 2010. – № 16 (203). – S. 24-31.
8. Kolesnyk O. O. Formuvannia klasyfikatsiinykh oznak turizmu v systemi ekonomichnykh aspektiv rozvytku suspilstva / O. O. Kolesnyk // Visnyk ZhDTU. – № 1 (47). – S. 171-175.
9. Kolotukha O. V. Dytiachyo-yunatskiy turizm v Ukraini yak spetsyfichna terytorialna rekreatsiina sistema / O. V. Kolotukha // Kultura narodov Prychornomoria. – 2002. – № 36. – S. 283-288.

10. *Maltseva L. V.* Poniatiinyi aparat yak bazovyi komponent teoretychnoi pidhotovky fakhivtsiv sfery turyzmu / L. V. Maltseva // *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka*. Serii: Pedagogichni nauky. – 2009. – № 10 (173). – S. 34-38.
11. *Mykhailichenko H. I.* Praktyka orhanizatsii turystychnykh podorozhei : [navch. posib.] / H. I. Mykhailichenko. – K. : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2003. – 156 s.
12. *Ostapets A. A.* Pedagogika turistsko-kraevedcheskoy raboty v shkole / A. A. Ostapets. – M. : Pedagogika, 1985. – 104 s.
13. *Panhelov B. P.* Orhanizatsiia ta provedennia turystko-kraieznavchykh podorozhei: navchalnyi posibnyk / B. P. Panhelov. – Kyiv : Akadem-vydav, 2010. – 248 s.
14. Pravyly provedennia turystsko-kraieznavchykh pokhodiv, ekspedytsii, ekskursii z uchnivskoiu moloddiu zakladiv osvity Ukrainy (Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 237 vid 24.03.2006 roku).
15. *Savina N. V.* Ekskursovedenie : ucheb. posobie / N. V. Savina, Z. M. Gorbyleva. – Mn. : BGEU, 2004. – 335 s.
16. *Sviridova N. D.* Analiz sutnosti osnovnykh defynitsii dytiachoho turyzmu / N. D. Sviridova, D. V. Chertovska // *Naukovi visti Dalivskoho universytetu – Luhansk : SNU im. V. Dalia* – 2012. – № 6. – Rezhym dostupu : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Nvdu/2012_7/12sndddt.pdf
17. *Smolii V. A.* Entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk z turyzmu / V. A. Smolii, V. K. Fedorchenko, V. I. Tsybukh, peredmova V. M. Lytvyna. – K. : Vydavnychi Dim “Slovo”, 2006. – 372 s.
18. *Turizm v menyayushchemsya mire / pod red. N. A. Voskolovich* – M. : Ekonomicheskiiy fakultet MGU im. M. V. Lomonosova. – Moskva ; Rybinsk : Ofis 2000, 2010. – 142 s.
19. *Fokin S. P.* Turyzm: pytannia terminolohichnoho aparatu / S. P. Fokin // *Formuvannia stratehii staloho rozvytku kurortiv v Ukraini : materialy Vseukrainskoho “kruhloho stolu”, Kyiv 26 chervnia 2007 r.* – Simferopol : VAT “Simferopolska miska drukarnia” (SHT), 2007. – S. 127-134.

СКРИПЧЕНКО И. Т. Основные дефиниции в детско-юношеском туризме.

В статье на основе анализа и обобщения нормативных документов и методических разработок рассматривается терминологический аппарат детско-юношеского туризма. Проанализировано развитие туристской терминологии в Украине. Показано, что специалисты используют разнообразные термины и понятия по туризму. В детско-юношеском туризме используют как общепринятые термины, так и специфические для данной разновидности туризма. Это такие понятия как “детско-юношеский туризм”, “поход”, “степенные походы”, “некатегорийные походы”, “соревнования”, “туристический маршрут”, “технический маршрут”, “маркированный маршрут”, “экскурсия” и др. Современные условия требуют проведения дальнейших научных исследований обоснования единого толкования профессиональных терминов, необходимых для использования в законодательных актах и при подготовке специалистов по туризму.

Ключевые слова: *детско-юношеский туризм, терминология, поход, соревнования, туристический маршрут, экскурсия.*

SKRYPCHENKO I. T. Basic definitions in children's-youthful tourism.

Terminological corpus children's-youthful tourism is considered on the basis of the analysis and generalization of normative documents and methodical workings in the article. Analyzed the development of tourism terminology in Ukraine. It is shown that experts use a variety of terms and concepts of tourism. Generally customary terms and specific terms used for the children's-youthful tourism as the kind of tourism. This is terms as “children's- youthful tourism”, “hiking”, “hiking of varying difficulty”, “hiking without category”, “competitions”, “tourist route”, “technical route”, “route marking”, “the excursion”, etc. The modern conditions need for further research, justification common interpretation of professional terms, required for use in the laws and in the preparation of specialists in tourism.

Keywords: *children's-youthful tourism, terminology, hike, competition, tourist route, the excursion.*